

Quan fa vint anys de la reunificació d'Alemanya, l'ex-secretària d'estat dels Estats Units, Condoleezza Rice, analitza el paper que van tenir els Estats Units en aquell procés, les dificultats de Mikhaïl Gorbatxov, els mèrits de Helmut Kohl i els errors de Gerhard Schröder.

“Es tractava del premi gros”

Condoleezza Rice, 55 anys, va ser assessora sobre l'Europa de l'est del president George H. W. Bush durant les negociacions per la reunificació alemanya. Durant el mandat del fill d'aquest president va ser assessora de seguretat nacional del 2001 al 2005 i, més endavant, va ser ministra secretària d'estat. Amb un doctorat en ciències polítiques, ara fa classes a la Universitat de Stanford i a l'octubre presentarà un llibre sobre la seua infància a Alabama.

—Quan, l'any 1989, va caure el mur de Berlín la idea de la reunificació alemanya espantava els britànics i els francesos. Els Estats Units eren els únics que no semblaven preocupats. Per què?

—Alemanya era un bon amic, un aliat important de l'OTAN. Els problemes del 1945 ja no tenien cap rellevància. Ni tan sols ens preguntàvem si s'hauria de reunificar Alemanya. Només demanàvem: amb quines condicions? No compartíem les preocupacions dels britànics i els francesos sobre si els alemanys podrien tornar-se de nou massa poderosos.

—Perquè una Alemanya reunificada entrava dins els interessos estratègics dels Estats Units?

—Tot aquell qui volguera una Europa unida i lliure no podia tolerar una Alemanya dividida. La qüestió de la reunificació alemanya va resultar més fàcil d'abordar quan va disminuir la influència russa.

—Quan va ser la primera vegada que va pensar que havia arribat l'hora de la reunificació?

—El juliol del 1989 vam viatjar a Polònia i a Hongria i ja era evident que el comunisme era a punt de col·lapsar-se. Ens vam adonar que aquesta decadència arribaria prompte a Alemanya.

—Molts alemanys ni tan sols pensaven que la reunificació fora possible tan prompte.

—Poc abans de la caiguda del mur vaig estar en una conferència transatlàntica a Alemanya. Havia de ser un acte avorrit en què hom discuteix indefinidament sobre míssils d'abast curt. Però de cop i volta tot va canviar. Els participants alemanys discutien els uns amb els altres sobre el futur d'Alemanya i es podia notar que hi havia alguna cosa a l'ambient. Això va ser unes tres setmanes abans que a Berlín tothom ballara dalt el mur.

—No embelliu retrospectivament l'entusiasme dels Estats Units per la reunificació? El president Bush sempre ha deixat entendre que la reunificació li resultava bastant indiferent.

—Els assessors volíem convèncer-lo de fer alguna declaració oficial sobre la reunificació alemanya. Al cap i a la fi, era clar que prompte passaria quelcom dramàtic a l'Europa de l'est.

—Tanmateix, Bush va guardar silenci.

—Era i és un home prudent.

—Però ni tan sols quan va caure el mur de Berlín no va fer cap declaració oficial sobre la reunificació. El president era més obert en la intimitat?

—Quan després de la caiguda del mur va parlar amb els reporters al despatx oval, no va voler entonar cap crit de triomf. No volia provocar la Unió Soviètica, i per això anava amb molt de compte; no perquè rebutjara la reunificació. No va voler deixar cap dubte que donaríem suport a una Alemanya reunificada.

—Tanmateix, els Estats Units hi pensaven una condició: aquesta Alemanya reunificada havia de convertir-se en un membre de ple dret de l'OTAN. Aleshores gairebé ningú no creia que el president de la Unió Soviètica, Mikhaïl Gorbatxov, ho acceptaria. No va ser un intent dels EUA de diferir la reunificació?

—No. Durant la fase final de la guerra freda no ens podíem permetre cap pas en fals. Traure Alemanya de l'OTAN hauria estat un error greu. Hauria significat el final de l'aliança, el vehicle més important dels EUA per a exercir influència sobre Europa.

—Però per als russos la pertinença de l'Alemanya unificada a l'OTAN era molt difícil d'assumir.

—Els encarregats de la política exterior dels EUA, fins i tot, van simular totes les alternatives possibles —també la desintegració simultània del pacte de Varsòvia i de l'OTAN. Però a la Casa Blanca sempre vam tenir clar que una Alemanya reunificada havia de ser membre de l'OTAN. Qualsevol altra cosa hauria estat l'equivalent a la capitulació dels Estats Units —justament en una fase en què semblava que tot ens anava bé.

—Us preocupava que el canceller Kohl poguera votar contra la pertinença a l'OTAN?

—El president Bush sabia que havia de fer una tasca important: convèncer el canceller perquè aprovara la pertinença. Kohl li va assegurar l'aprovació quan Bush es va reunir amb ell el febrer del 1990 a Camp David. A partir d'aquell moment el president sabia que podia comptar amb Kohl en aquesta qüestió.

—Tenia cap més elecció el canceller? Els Estats Units feien molta pressió.

—No hi havia un *quid pro quo* clar segons el lema: "Els EUA no donaran suport a la reunificació si l'Alemanya reunificada no forma part de l'OTAN." Però, és cert, no vam deixar cap dubte sobre què volíem.

—Per què s'havia de posar d'aquesta manera la pistola al pit dels alemanys? No podien, senzillament, haver decidit ser neutrals?

—Pensàvem que Helmut Kohl no volia ser neutral. Estàvem segurs que Helmut Kohl volia ser membre de l'OTAN.

—Però no li vau deixar cap elecció.

—En política exterior hom ha de definir clarament els seus interessos. Era en interès dels nord-americans que l'Alemanya reunificada formara part de l'OTAN.

—Llavors, els interessos nacionals són més importants que no el dret a l'autodeterminació del poble?

—No. Si els alemanys hagueren dit que no volien ser membres de l'OTAN és clar que ho hauríem hagut d'acceptar.

—I què hauria passat?

—Per sort això no va succeir.

—Però bé devíeu tenir un pla B.

—No hi havia cap pla B. El pla B era aconseguir que el pla A fora un èxit. També creïem que era l'únic camí per a dissipar els dubtes dels britànics i dels francesos contra la reunificació. Quin era, al cap i a la fi, l'objectiu original de l'OTAN? La defensa contra la Unió Soviètica, però també ser una pantalla de seguretat per a les democràcies europees. A la Casa Blanca ningú no havia pensat mai en l'opció d'una reunificació alemanya sense la pertinença a l'OTAN.

—Com podíeu estar tan segurs que al final Gorbtxov hi estaria d'acord?

—No ho estàvem. Simplement, havíem de trobar una manera fàcil de fer-li-ho atractiu. Quan el maig del 1990 va venir a Washington, ens vam remetre fins i tot al principi d'autodeterminació del poble. Però aquesta vegada a l'inrevés, li vam dir que els alemanys havien decidit de formar part de l'OTAN i li vam preguntar si ell s'hi volia oposar.

—Aleshores va cedir de sobte. Us va sorprendre?

—No m'ho podia creure. Durant la trobada a la Casa Blanca, tot d'una, va dir que segons l'acta final d'Hèlsinki cada país podia buscar els seus propis aliats. Quan encara no ho havia acabat de dir, els assessors vam passar una nota al president Bush. Hi deia: deixeu que ho repetesca. De manera que Bush va dir, i cite de memòria: "Només per estar segurs que ens entenem bé. Acabeu de dir que segons l'acta final d'Hèlsinki cada país pot decidir les seues aliances." I Gorbtxov va tornar a dir que sí.

—Per què va canviar d'opinió?

—Per a mi encara és un misteri. No estàvem segurs si Gorbtxov estava preparat per a la discussió sobre Hèlsinki i no tenia clar quin significat tenia per a la qüestió alemanya el seu comentari. O si havia comprès que, de tota manera, no podia detenir el procés. Fins i tot els seus assessors estaven perplexos.

—Us espantava que poguera retirar la seua afirmació?

—Naturalment. A la vesprada vaig dir a l'ambaixador soviètic a Washington: "Demà al matí el president Bush anunciarà en una conferència de premsa que ell i el president Gorbtxov estan d'acord que cada país té dret de decidir els seus aliats. Telefoneu-nos si hi teniu cap in-

convenient." I vaig esperar tota la nit que em telefonaren i em digueren: "No, no volíem dir això." Però no van telefonar. Finalment, el president Bush va pronunciar la frase a la conferència de premsa i Gorbtxov simplement va restar dret al seu costat.

—Es va trobar amb tanta pressió de la política interior que simplement es va rendir?

—Tot semblava que anava contra seu. Vaig trobar les actes d'una conversació entre Egon Krenz i Gorbtxov de l'any 1989. Krenz diu aproximadament: "Quan defensareu la RDA?" I comunica a Gorbtxov que el país deu milers de milions a l'oest, li demana ajuda de veritat. Però Gorbtxov li respon: "Ara m'he d'ocupar de la Unió Soviètica."

—Kohl pensava que la resistència russa es podia vèncer amb diners.

—Això no ho he cregut mai. Gorbtxov és una personalitat complexa. Tanmateix, l'error més gran que va cometre va ser que realment creia en la Unió Soviètica. Estava convençut que es podia construir un estat modern i comunista —si hom s'alliberava de l'estalinisme i de la violència dels anys dels soviets. No, no era un home que es poguera comprar.

—Moscou seguia realment alguna estratègia durant les negociacions sobre la reunificació?

—Els soviètics estaven tan confusos que ja no sabien quins eren els seus interessos. Un mes després de la visita de Gorbtxov, vam discutir amb els russos la qüestió del control armamentístic. Els generals russos s'obstinaven en preguntes detallades sobre l'abast dels míssils d'abast mitjà. Vaig pensar: la base del vostre poder a Europa està totalment destruïda, el Pacte de Varsòvia s'ha ensorrat, Alemanya es reunificarà, i us preocupeu per l'abast dels míssils d'abast mitjà?

—Això no obstant, no volíeu provocar els russos.

—De cap manera. Vam evitar qualsevol crit de triomf. No volíem dur Gorbtxov a una posició en què haguera de dir que no només per salvar la cara.

—Kohl volia aconseguir fets ràpidament amb una unió econòmica i social. A final del 1989 James Baker, secretari d'estat dels Estats Units d'aquell moment, també va viatjar a Berlín oriental i sembla que va advertir d'una reunificació precipitada. Us feia por el ritme de Kohl?

—No. En realitat, des de la caiguda del mur a mi em semblava que tot havia de passar com més prompte millor. Hi havia molt poc marge de temps. Els russos havien de ser prou forts per a traspasar els seus drets, però alhora no havien de ser tan forts per a poder detenir el procés. Hauria estat possible tot això un any després, quan es va desmembrar la Unió Soviètica? És clar que no.

—**Malgrat això, us vau enfadar perquè Kohl va presentar al Parlament el pla dels deu punts sense que hi haguera cap acord.**

—No teníem ni idea que presentaria el pla.

—**Ni tan sols el president Bush?**

—Ningú no en sabia res.

—**Com vau reaccionar quan us en vau assabentar del pla de Kohl?**

—El contingut no em molestava gaire, però no estàvem contents que no se'ns n'haguera informat.

—**La Casa Blanca va telefonar a Kohl per demanar-li explicacions?**

—Em sembla que l'assessor de Bush, Brent Scowcroft, va telefonar al seu homòleg Horst Teltschik i va dir: "Per què s'ha fet públic, si nosaltres no en sabíem res?"

—**Teníeu por que el canceller Kohl no fora reelegit a les primeres eleccions parlamentàries de tot Alemanya el 1990?**

—Fora com fora, volíem que guanyara Kohl.

—**Per què us espantava pensar en Oskar Lafontaine com a canceller?**

"Era en interès dels nord-americans que l'Alemanya reunificada formara part de l'OTAN"

—Sabíem exactament a quina banda era Kohl. Això era important. Es tractava del premi gros històric —la reunificació alemanya. No podia anar res malament, perquè un nou canceller alemany hauria motivat una reunificació més lenta. L'entrada dels alemanys a l'OTAN era important. La rapidesa, també.

—**I amb el canceller Lafontaine tot això hauria perillat.**

—És inimaginable que un canceller alemany haguera dit que no volia la reunificació alemanya. Això no obstant, hauria estat possible que hi haguera hagut una llarga fase de traspàs. O que, al final, no es creara un estat segons el model de l'Alemanya de l'oest, tal com ens havíem imaginat que seria la reunificació. Teníem dubtes semblants sobre els plans del ministre federal d'Affers Estrangers, Hans-Dietrich Genscher. Genscher probablement també s'imaginava la reunificació com una mena de fusió entre tots dos estats alemanys. Jo veia la reunificació com una presa de posició.

—**Us semblava llavors que Helmut Kohl era un canceller dèbil?**

—Sé que en aquell moment hi havia controvèrsia sobre ell a Alemanya. Però un canceller és fort quan actua com un canceller fort. I en aquell moment Helmut Kohl va obrar amb decisió.

—**Com valoraríeu el seu paper en general?**

—Dinàmic. Visionari. Això també valdria per a la unitat monetària. Molts experts en finances han criticat amb vehemència que la moneda s'adaptara 1:1. Tanmateix, Kohl tenia clar que l'Aliança per Alemanya a l'est havia de guanyar les primeres eleccions a la Cambra del Poble per poder encarrilar la reunificació amb el CDU/CSU. Políticament, la introducció del marc alemany va ser una de les mesures més brillants.

—**Mirant enrere, què canviaríeu de les negociacions sobre el procés de reunificació?**

—És clar que hom podia haver pres algunes decisions tàctiques diferents. Però, podria haver anat millor? Vam aconseguir una alemanya reunificada amb estructures democràtiques —dins Europa i l'OTAN. La influència dels Estats Units a Europa era assegurada.

—**Es podria haver construït una relació diferent amb Rússia? Vint anys després sembla que Moscou encara no n'ha digerit les conseqüències.**

—Aquest desengany té més a veure amb la caiguda de la Unió Soviètica que no pas amb la reunificació alemanya. Molts russos han descrit la feroç privatització durant el càrrec de Borís Ieltsin a principi dels anys 90 de caòtica i humiliant. Avui dia, Rússia té molts problemes; encara no ha trobat el seu paper postimperialista.

—**Com a assessora de seguretat nacional de George W. Bush us frustra el fet que el canceller Gerhard Schröder es mobilitzara contra la guerra de l'Iraq. Us va semblar que els alemanys eren desagraïts?**

—Els aliats, de vegades, també poden tenir opinions diferents. A mi em va decebre de veure protestar el canceller francès i del president rus. És possible que els alemanys tinguin una altra opinió, però, a causa de la nostra història, en una situació com aquesta no haurien d'estar al costat del president rus.

Marc Hujer i Gregor Peter Schmitz

Traducció de Blanca Juan